

Romansseminarium 3

Repertoar och Kommunikation

Örebro Musikhögskola 18-19 oktober 2003 i samband med Svenska Sång- och Talpedagogförbundets 70-årsjubileum och årsmöte.

Sammanfattning.

Lördag 18 oktober

Alla hälsades välkomna av Anna Wikblom, sångstudent vid ÖMH, Margareta Jonth från Ordet & Tonen samt Iwa Sörenson från SSTPF.

Rundvandring och presentation av Musikhögskolans verksamhet. Den trevliga, musikaliska inledningen avslutades med att skolans vokalensemble under ledning av Solvieg Ågren sjöng i Konsertsalen.

Att samspela med poeterna",

repertoar och kommunikation ur pianistvinkel. Alben Zaharieva, lärare vid MHÖ.

Albena kommer ursprungligen från Bulgarien. Hon ville att föredraget skulle utkristallisera sig i en "hyllning till sångaren" och beskriver de stora krav som ställs på pianisten. Sångaren är i händerna på pianisten. Hennes erfarenhet är att sångaren lägger all skuld på sig själv. Pianisten behöver stor ödmjukhet när han kommenterar deras gemensamma arbete, uppmuntra och ge stöd. I lektionssalen kollar hon att sångaren sjunger rätt. På konserten är hon oerhört flexibel - vem kan i förväg säga hur lång en fermat blir! Jobba mot prestationsångesten. Låt oss spela så gott vi kan och tänk på vad vi ger dem som inte kan sjunga och spela. Det betyder inte att man inte ska sträva efter att bli bättre. "Dagens rätt" - så här låter det i dag. Samla på positiva erfarenheter. Albenas elever Miriam Claar och Barbro Rydhamn gav slutligen klingande exempel.

"Språkets tessitura"

Torsten Föllinger, sångare och pedagog

Torsten berättade om sin ungdom då hans sångpedagog "lät honom hållas" med resultatet att rösten tog slut. Det oaspirerade italienska språket leder till stor vitalitet i rösten vilket ger rösten högre tessitura. Italienska mezzos sjunger t.ex. ryska sopranpartier - "det ligger mycket svalg" i ryska språket. Franskan är påtagligt nasal. Tysk repertoar ligger bra för lägre röstlägen - ex Aidas första aria ligger bra för en mezzo. Lider man av prestationsångest? - det kan botas! Bli anspråkslös! Som pedagog måste man komma förbi det privata, den egna smaken. Det som ej tilltalar mig kan ge glädje åt miljoner andra. Sångarglädjen är viktig. Beundra artisten för det han har, inte det jag vill han ska ha. Torsten berättade om möten med elever som låst sig på olika sätt: "jag har hellre en begåvad elev än en trevlig!" Röstens tessitura är något mycket individuellt. Känslan bakom varje ton är avgörande, inte tänka "sjung pp, ff...". Råder ofta sångare att syssla med ett instrument: "lättare att älska även de svåra partierna om man lär sig dem på instrument först". Lättare hitta höjden om man övar avsnittet högre, vilket ofta leder till ett slankare sångsätt. Örena toner har inte med bristande musikalitet att göra.

"Repertoar & Kommunikation. Analys ö Vision - Aktion"

Efter lunch följde så ett Runda Bordsamtal med Ingrid Haking, Margareta Hallin, Thomas Jennefelt och Thomas Schuback. Iwa Sörenson ledde samtalet. Ingrid Haking, sångerska, pedagog:

Nödvändigt att vara mån om den repertoar som var och en är lämpad för, för att få folk att brinna för romansen. Elever är hungriga på kunskap. Hon ger eleverna i läxa att ordna små konserter över sommaren - de börjar förberedelserna i januari.

Thomas Jennefelt, tonsättare, sångare: sången är ingen död konstform! Det finns behov av kommunikationen sång-piano. Har inte skrivit romanser trots många förfrågningar.

Svårigheter med text. Till exempel Tranströmerdikter kan han inte tonsätta "för musiken är redan inbyggd i dikten". Det är dålig kommunikation mellan vår tids poeter och vår tids tonsättare. Verkar inte finnas intresse bland tonsättare att utforska möjligheterna för solosång och piano. Solosång har inte högsta statusen - om vi inte kommer in på opera, då stiger den. Romansen i efterkrigstiden förknippas med tyska romantiken och nazitiden - blunda inte för det! Solosången har aldrig fått någon riktig renässans - fram till 40-talet skrev alla tonsättare romanser. Nu litet på väg upp.

Margareta Hallin, sångerska, tonsättare: studerade romanser för Wilhelm Freund, "hållit på" i 30 år på Operan. Romansen är innerlig men måste nå ut. Romans, visa, musical går i varann. Med åren utvecklas man som människa, då kan man ta sig an Mozart och Schubert på ett annat sätt. Erfarenheten som åren ger kompenserar ungdom och teknik. Överraskningar vid konserter får inte bli ytliga. Fantasi utan att bli "sök" - inte lätt att få loss den hos elever. God smak är viktigt! - vad är förresten god smak? Analysera text. Texta. Efter kriget gavs romanskonsalter i Grünewaldsalen, alltid fullt av publik. "Fanns kanske en borgerlighet... fast inte kunde väl folk ta till sig mera då än nu? Men folk kunde njuta. Inte vet jag vad folk fick med sig hem." Ska man kalla det visafon och lura dit folk - Schubert på svenska.

Thomas Schuback, pianist, professor emeritus: Ja hur ska det bli! I hela Europa är det svårt få folk till romanskonsalter, dock inte kändisars konserter. Musikdramatiken har en starkare ställning än någonsin. Publiken kunde mer tyska förr. Operor sjungs på egna språket, som på folkoperan. Sångaren har naturligtvis ett närmare förhållande till det egna språket, vilket avspeglas omedvetet i kroppsspråket på en hundradels sekund när. Det leder till tydligare förståelse för publiken. "Romansafon" - ett belastat begrepp. Ordet "interpretation" bör undvikas - gå till texten direkt i stället. Man fick lära sig deklamera en text förr. Barbara Bonney t.ex. tänker aldrig frasering, bara text. Därefter följde allmän diskussion! Gunnel Bergström: Interpretation betyder "läsa". Att förstå texten. I dagens skola övas snabb läsning, man registrerar inte innehåll. Kändisar lockar publik, utnyttja det. Torsten Föllinger:

romansafon krävande. Tito Gobbi var mera spänd vid romanskonsalter än vid opera då han var rollen. Gunilla Niska: litteraturkunskap försvinner ur skolan. Hur kan vi återupprätta litteraturen! Maria J: musical drog ny publik till opera i Göteborg. Jobben finns för den som tonsätter sin egen text: Singer-songwriter som pratar om sin verklighet och vardag.

Gunnar Klum: svårt att associera tillbaka till dikter (pga bristande förkunskaper). Vi bombarderas med stimuli. Vettigt att vända blicken inåt, men hur ska människor återupptäcka poesin. Utbildningsväsendet har ansvar. Politiska beslut krävs! Ingrid Haking: skilj på repetition och interpretation. Använd bilden som inspiration.

Jacqueline Delman: vad man än gör så är viss typ av romanser för exklusiv. I England var romansen mycket levande före kriget, och folk kunde ingen tyska. Stora sångare har en plikt mot publiken att använda sin utstrålning och personlighet för att föra ut romanser. Under en romansafon gestaltar man 20 olika personer. En jazzsångare kan ju stå alldeles ensam på en scen med mikrofonen.

Thomas Schuback: vi ska inte avundas populärmusiken.

Thomas Jennefelt: när jag var aktiv sångare gick vissjungandet bra, medan teknik och kontroll hämmade mig. Vågade inte - tonsatte för kör i stället. Margareta Hallin: kunde känna irritation över Fred Åkerströms rytmiska frihet.

Gunnel Bergström: den kunniga världen måste in i skolorna igen - nu är det snabbutbildade lärare. Inte hålla sig för fin när man sysslar med romanser. Varför inte tonsätta t.ex. Kristina Lugns enkla, mångtydiga dikter.

Gunilla Niska: intressant hur media stöttar populärmusiken...

Torsten Föllinger: vart har folkmusiken tagit vägen, den har försvunnit. Det är grunden för romansen.

Gunnar Klum: jobba sakpolitiskt t.ex. motion om sponsring. Prata med våra politiker med samma entusiasm som när vi håller på med sång.

Thomas Jennefelt: vi har inte folkvisan kvar idag. Populärmusiken är dagens folkmusik. Utan ny repertoar kommer romanskonsten att dö.

Liten romanskonst med Hillevi Berg Niska & Martin Hellström, Ordet & Tonens Lanseringsstipendiater 2002

My pent-up tears\Frank Bridge

The Hare\Arthur Bliss

The Buckle\A. Bliss

This Night\A. Bliss

La Courte Paille\Francis Poulenc

"Kroppens vokala uttryck"

Gunnel Bergström, regissör, pedagog:

Monteverdi visar hur ord och ton möter varandra. Imitationer tonsätts, inte tekniska lagar.

Man skiljde inte på musik och poesi förrän på 1600-talet - Shakespeare. Retorik är tes - antites - avslut precis som sånger. Uppreningar i text och melodi är en bearbetning av det svåra precis som i verkliga livet. Retorik visar på ordens onomatopoetiska kvalitet, färger och klanger. Poeter målar med klanger precis som kompositörer. - öppnar upp oss i häpnad i - närmast skriket ingen regissör i världen kan tala om vad du ska känna.

Konsert Teater i Wirénsalen på Konserthuset

DRÖMSPEGEL - en scenisk romansafton Ett möte mellan skådespelaren Peter Jankert, pianisten Elisabeth Boström och mezzosopranen Henriette Meyer-Ravenstein som utgör gruppen KonzertAkt. En oerhört poetisk romansafton där ord, ton och rörelse tillsammans bildade en helhet, och där kända romanser kunde upplevas helt nya. Kvällen avslutades med gemensam middag.

Söndag 19 oktober.

Dagen inleddes med Svenska Sång- och Talpedagogförbundets årsmöte. Margareta Hallin läste ur österrikaren Arthur Schnitzlers (1862-1931) "Ringlek", ett drama från 1900, som hon spelat in för Sveriges Radio. Sänds våren 2004.

"From air to aria"

Monica Thomasson, sångpedagog, fil dr. Om sin avhandling kring andningsteknik hos sångare (maj 2003). Man får nästan motsägande uppgifter när man läser om forskning kring

andningen. Monica blev nyfiken, började studera andning och fonation vid KTH. Hur hänger andningsbeteende och röst ihop? Att så litet forskning gjorts beror bl.a. på att den extremt komplicerade apparaturen för mätning av luftflödet, har funnits i bara ca 20 år. Mätapparaturen får ju inte störa sångarens beteende. Forskning handlade tidigare antingen om bara andning eller bara röst. Monica har startat en ny forskningslinje där hon kombinerar de båda. Indelar (litet grovt) andningssystemet i två stora grupper: 1. thorax, hålan där lungorna ligger, som regleras av interkostaler - muskler mellan revbenen. Både inandandes och utandandes muskler.. muskler som påverkar bukhålan, diafragma (inandandes) och bukväggsmuskler (utandandes). Mätapparaturen utnyttjar och mäter dessa två system. Ny apparatur finns med ytterligare mätställe däremellan. Viloandning: man andas in ungefär en halvliter. Vitalkapacitet: det man maximalt andas in. Man talar om procent av vitalkapaciteten eftersom "en liter för Ipremannen är mer än en liter för Gunde Svan". Vilovolym: den lungvolym vi har i total vila, ca en liter, då alla passiva elasticitetskrafter i kroppen är helt i balans - dock påverkar oss gravitationen. Det finns alltid en restvolym luft vi inte kan göra oss av med om vi inte utsätts för våld, "tappar luften" eller har dragit vårt sista andetag. Vilovolymen viktig att hålla ordning på för en sångare - under den volymen krävs aktiv muskelkraft. Andas in maximalt - slappna av: den passiva elasticitetskraften gör att du andas ut, men för att få ut ännu mera luft måste du spänna musklerna. Dock andas du ut kraftigt i början av denna utandning, för att kontrollera utandningen behövs anspända muskler. Motsvarande med utandning: andas ut luften, slappna av och du får in luft. Det finns mycket kraft i de passiva elasticitetskrafterna: denna passiva utandningskraft och passiva inandningskraft måste sångaren hålla ordning på. Allra viktigast för sångaren är kontroll av det subglottiska trycket. för att öht få stämbanden att svänga måste vi ha ett lufttryck som är litet högre under än över stämbanden. Det är individuellt hur högt tröskeltrycket är för att svängningen kommer igång. Vid sång måste vi förändra trycket: när vi sjunger starkare måste trycket öka, vid diminuendo minskas det. Olika tonhöjder kräver dessutom olika tryck. Även här finns passiva krafter att utnyttja. Allt detta sammantaget är extremt komplicerat, varför Monica under sitt forskningsarbete ibland ställt sig frågan: går det verkligen att sjunga?? I genomsnitt startar sångaren med 70-80% lungvolym, men enstaka fraser på 100%. Hon för ett resonemang kring lungvolym, luftåtgång, där hon frågar sig om det möjligen är jobbigare för kvinnor att sjunga än för män? Hon har också lagt märke till mycket olika sätt att använda andningsmusklerna hos sångare. Dessutom har hon noterat att det som sångaren känner inte alltid är lika med det som de facto händer i musklerna. Viktigt för en sångpedagog att tänka på! Det finns forskning på att lungvolymen skulle kunna påverka inte bara elasticitetskrafterna, utan också hur stämbanden ser ut. Även neurologiska och beteendemässiga faktorer påverkar. Hon nämner också kontroversen om huruvida buken ska gå ut eller in när man andas ut resp in. Hon bad professionella sångare tänka "buken ska gå ut" resp "in". Men i mätningar fann hon ingen skillnad i resultat. Detta andningsbeteende verkade inte påverka röstkällan! Men bakades resultaten ihop, då de övergav sin normala sångarandning, och värderades mot de tidigare mätningarna ser hon att proffsen i vissa avseenden mera började likna de otränade sångarna. Det verkar som om musklerna i buk- resp bröstorg har olika funktionella roller, där den ena kanske inte alls står för själv lufttrycket utan för något annat.

För en fullständig och korrekt bild av Monicas forskningsarbete går det att beställa avhandlingen. Mailadress: monica@speech.kth.se

Workshop med KonzertAkt

Elisabeth Boström och Henriette Meyer Ravenstein arbetade med studenter ur påbyggnadsutbildningen, "årskurs fem", Susanna Moberg och Therése Landahl och med pianister ur årskurs 3 Calle Ernström och Marie Lundqvist.

"Bordet & Tonen"

Alla bjöds på sallad och sånger av sångare ur årskurs 4 med Albena Zaharieva som pianist.

"Inte bara oxfilé!" - om konsten att välja konsertprogram.

Sångerskan och pedagogen Jacqueline Delman uppväxt i London. Senare anställd som solist vid Stockholmsoperan. Genom sin sånglärare i England kom hon tidigt i kontakt med romanser. Hennes egentliga debut efter studier i Italien bestod av en hel konsert med Hugo Wolf tillsammans med en wolfentusiastisk italiensk pianist. Hon nämner begreppet "recital" som kan innefatta så mycket (kanske ett alternativ till "romansafton"?). Med föredragets rubrik vill hon säga att man inte bara ska bjuda på en rätt - man måste blanda!

Till London strax efter kriget kom de stora, Elisabeth Schwarzkopf, Irmgard Seefrid, Dietrich Fischer-Diescau. Ingen tyckte det var märkligt att en person stod stilla på scen i festkläder och sjöng något som man inte förstod - kanske gjorde publiken sig mer besvär förr.

I England fanns många underbara pianister som ackompanjerade romanser. I Sverige var det litet annorlunda, fast här fanns Wilhelm Freund, Jan Eyron... Annars var pianisterna intresserade av egna karriärer eller de spelade på operan. Jacqueline upplevde tom att de inte kom väl förberedda till romansrepetitioner. Nu har det skett underverk på pianistsidan här.

I London på 70-talet upplevde man att intresset för romanskonsert började gå neråt. De nya sångarna sjöng mera opera än den gamla generationen. Då startade Graham Johnson tillsammans med en grupp fina sångare "Songmakers' Almanack" - en serie konsert med teman. Varje konsert hade en programrubrik och musiken placerades i en ram som kunde vara precis vad som helst. Man valde program efter tonsättare, tidsepok, land eller årstid och det blev en blandning av berättelser kring musik, sång, poesi, brev m.m. Vad som helst för att fånga ett publikintresse för romansen. I början på 90-talet gavs tre romanskonsert sceniskt på Kulturhuset i Stockholm. Detta pekade framåt och utvecklingen har varit lovande sedan dess. Jacqueline känner sig inte pessimistisk inför romansens framtid. Allt går i cykler.

Sångaren vänder sig direkt till publiken, vilket är en fördel vi har. Man kan "kompensera" ev tekniska brister med sin utstrålning, och det gör vi alla medvetet eller omedvetet. Vi ska inte vara rädda att sjunga de välkända sångerna. De är älskade av publiken, men vi har en plikt att ge publiken även nytt och okänt.

Att tänka på:

-Se till att du klarar av det du ska framföra rent tekniskt - det är en fördel att vi kan välja.

-Se till att du röstmässigt klarar av repertoaren, med tanke på tessituran i olika sånger. T.ex. efter en hög sång kan det vara svårt hitta mellanläget.

-Tänk på variation av innehåll, sångens läge tonartsmässigt, språk.

-Sjung utantill! Man kan inte sina sånger tillräckligt bra annars.

-Se till att publiken vet vad sångerna handlar om - förr fick man inte presentera innehållet, det blev kanske för personligt. Presentera kortfattat och inte mer intressant än sången själv!

Anpassa presentationen efter publiken.

-Se till att arbeta med en pianist som verkligen vill samarbeta. Pianisten måste t.ex. ha litet språkkunskap.

-Ha alltid extranummer i beredskap.

Om programsammansättning: det tyska språkområdet är det enda där man kan hämta ett helt romansprogram. Föreslår att man går kronologiskt. Fördel med "recital" är att man kan ta med t.ex. en Purcell-aria och blanda friare. Viktigt ta med något på publikens eget språk. Gärna någon mindre sångcykel. Be någon tonsättare skriva för dig! Sjung det du själv vet passar dig.

Improvisationsseminarium

Sångerskan och pedagogen Märta Schelé

Tolkningen av en sång står på flera ben: texten, intervallen och ens undermedvetna. Att komma åt det undermedvetna kan man träna och det är nödvändigt för att inte fastna i en analytisk tolkning. Våga ta risker - utan det blir man ingen artist!

Märta kom att närma sig improvisation i samband med att hon skulle medverka i ett tonsättarporträtt av Ingvar Lidholm. Det kom ett brev med en notbild som man vid den tiden inte var van vid. Hon fick några få tips av Lidholm och det fanns litet melodiska och rytmiska symboler, nyansangivelser. Hon var konfunderad, ja smått panikslagen. Det var bara att sätta igång själv. Hon frågade om råd bland musiker. Någon sa: det påminner om ett elektriskt kopplingschema! Lidholm själv sa att det gäller att meditera över notbilden. Märta hittade i ett skyltfönster en klänning som gav henne en impuls - hon köpte den till konserten! Mönstret i tyget födde en idé till en musikalisk rörelse i stycket. Som en impuls till seminariets deltagare inför improvisationsövning sjöng hon så Ingvar Lidholms "Saga" (text Erik Härninge) med påföljande improvisation. Därpå delade hon ut ett antal svenska sånger som skulle presenteras på ett annorlunda sätt med impuls från ett notblad ur John Cages musik. Hon citerade Ingvar Lidholm: "ens förhållande till musiken ska vara trogen och trolös". Så släpper hon loss deltagarna, under mycket strukturerad och bestämd ledning, i en improvisationsövning. Improvisation förutsätter noggrannhet och förberedelse!

Till sist sjöng hon "Aria" av John Cage.

Avslutning:

Dagens programvärdinna Iwa Sörenson från SSTPF och Ordet & Tonen tackade de två programansvariga, sångpedagog Berit Norberg och pianist Elisabeth Boström, och sammanfattade de två mycket inspirerande och innehållsrika dagarna.

Besök vår hemsida för mer information www.sstpf.cjb.net

Arr: RSK's projekt Ordet & Tonen, SSTPF och Musikhögskolan i Örebro.